

ג. אם כשנתנו לו היתומים את החמשים לא אמרו לו שהם בעבור דמי הקרקע שבא לטרוף — יכול לשוב ולטרוף מהם הקרקע, כי חמשים הללו ניתנו בפרעון חוב אביהם, שמצוה על היתומים לפרעו, ועתה הוא גובה את שארית החוב מהקרקע שהניח האב. אבל אם אמרו לו שאותם חמשים הם דמי הקרקע — הרי סילקוהו מזכותו בקרקע ושוב אינו טורף.

דפים צא — צב

קעב. א. מי שמכר כתובת אמו בטובת הנאה ואמר ללוקה שאם תבוא אמו ותערער — לא אתחייב לפצותך, מתה האם ובא הוא עצמו לערער עליה — האם הדין עמו?

ב. ראובן מכר שדה לשמעון שלא באחריות, וחזר שמעון ומכרה לראובן באחריות, ובא בע"ח של ראובן או של מורישו וטרף ממנו השדה — האם שמעון חייב לשלם לראובן בשל האחריות שקיבל?

א. המוכר כתובת אמו בטובת הנאה ואמר שאם תערער אמו ותטרוף לא יתחייב לפצות את הלוקה — אם מתה אמו ובא הוא ומערער, אמר רבא [דלא כסברת רמי בר חמא] שאין לו טענה, כי אעפ"י שאחריות אמו לא קיבל עליו, אחריות עצמו מקבל.

לפרוש אחד ברש"י מדובר שמכר קרקע העתידה ליפול לו בירושה מספק (שמא ימות בעל אמו ואח"כ תמות היא ויירשנה), ואין מכירתו מכירה, שהרי הקרקע אינה שייכת לו עתה, והדין הוא לענין חזרת המעות. ורבנו תם נקט שמכירתו קיימת (כשירש לבסוף), ואפילו למאן דאמר אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. [ועוד עדיף יותר מדבר שלא בא לעולם לרבי מאיר, שבוה אין יכול לחזור אף קודם שבא לעולם. עפ"י נתיבות המשפט], והובאו שתי הדעות בפוסקים. (ע' חו"מ ריא, א). ויכול המוחזק לטעון קים לי כדעת החולקים על רבנו תם (רש"י, הגאונים, רמב"ם — מכירה כב, ה) שאין המכירה חלה. (ע' אורח משפט חו"מ מלואים כז. וע"ע דובב מישרים ח"א קית; שבט הלוי ח"ד רח).

ויש פירוש אחר, שמדובר על קרקע שייחד אביו לכתובתה ומת ויירשה זה, ומכרם עתה כשהם משועבדים לכתובת אמו.

ב. לדעת רמי בר חמא, שמעון צריך לפצות את ראובן על טריפת בעל חובו, שהרי מכרה לו באחריות, [כמו אילו היה מוכרה לאיש אחר, ובא בע"ח דראובן וטרפה, היה שמעון חייב לפצותו ואין יכול לחזור ולתבוע מראובן, שהרי מכרה לו שלא באחריות]. ורבא אמר: אמנם אחריות דעלמא לא קיבל עליו ראובן, אבל אחריות עצמו קיבל, ולכן אין לו תביעה על שמעון.

ואם בעל חוב של מורישו (של ראובן) טרף הקרקע משמעון — מודה רבא ששמעון חייב לראובן, שזהו כבעל-חוב דעלמא הוא.

דף צב

קעג. א. ראובן מכר שדה לשמעון באחריות ועדיין לא קיבל דמיה, מת ראובן, ובא בעל-חובו לטרוף השדה משמעון, ופיסו הלה במעות — האם יש ליורשי ראובן תביעה על שמעון, לשלם להם דמי השדה שעדיין לא שילם?

ב. אלו נכסים יכול בעל חוב לגבות מהיתומים?

ג. ראובן מכר כל שדותיו לשמעון, ומכר שמעון שדה אחת מהן ללוי — בעל חוב של ראובן, ממי הוא רשאי לטרוף, משמעון או מלוי?

ד. ראובן מכר שדה לשמעון, ובא בעל חובו לטרפה משמעון, האם יכול ראובן לדון עמו כדי שלא יטרוף, או אומר לו בעל חובו, לאו בעל דברים דידי את אלא שמעון בלבד?

א. אמר רמי בר חמא: יכולים בני ראובן לתבוע את שמעון דמי השדה שלא שילם, בטענה שמטלטלי דיתמי אינם משועבדים לבע"ח והרי הדמים שנתן שמעון לבע"ח — שלהם.

א. התוס' צדדו (וע' גם מהר"ם חלאוה פסחים לא) שאין דין זה אמור אלא אם ראובן זקף את דמי המכירה במלוה, אבל בלאו הכי אנו רואים את המעות כאילו הם מונחים בידו במשכון תחת השדה אם יטרפוה ממנו, ואין לבני ראובן טענה. ודוקא כשלקחה שדה באחריות. [או גם משום שאם לא זקפו במלוה, מטלטלי דיתמי משועבדי לבע"ח כשמעון מוחזק בהם, שהוא אינו צריך שבועה].

ב. כתב הר"ן: דוקא אם פייסו במעות, אבל פייסו בקרקע, יכול הוא לומר ליתומים, כשם שאם הייתי מגבה לכם קרקע היה בע"ח נוטלה מכם, כך כשנתתי אני לבע"ח אין לכם עלי כלום, משום שעבודא דרבי נתן).

אמר רבא: אם פקח הוא שמעון, מגבה להם קרקע, וחוזר וגובה אותה מהם, שהרי אביהם נתחייב לו אחריות עליה והרי הוא בעל-חובו, והלא אמר רב נתן יתומים שגבו קרקע בחובת אביהם, בעל חוב חוזר וגובה אותה מהם.

לאחר תקנת הגאונים לגבות ממטלטלין של יתומים, לכאורה אין חילוק בין הגבה להם קרקע או מטלטלין. (ע' בית יוסף ב'בדק הבית' קא שתמה על הטור מדוע הביא דין זה לאחר תקנת הגאונים. וע' בב"ח ובספר אילת השחר).

ב. בעל חוב גובה מהיתומים (בשבועה) קרקעות שהניח האב, (ולאחר תקנת הגאונים — אף מטלטלין). והוא הדין קרקעות שגבו היתומים בחובת אביהם, כאילו נפלה להם בירושה ממש.

ג. בעל חוב של ראובן יכול לגבות משמעון (הלוקח הראשון) או מלוי (הלוקח השני). ודוקא אם לוי לקח בינונית (שממנה גובה בעל חוב) ולא השאיר ביד שמעון בינונית. אבל אם לקח זיבורית או עדית או אם לקח בינונית אבל השאיר ביד שמעון בינונית — אומר לו לבע"ח, הנחתי לך מקום לגבות הימנו.

א. לקח לוי בינונית ושייר לשמעון עדית בלבד — לדעת הרא"ש, יכול הבע"ח לגבות העדית משמעון, וכן נפסק בשלחן ערוך (ח"מ קיט, א. וכן פסק הש"ך שם). ומהרש"ל (יש"ש ב"ק פרק ראשון) חולק.

ונחלקו אחרונים כאשר יש נזיקין ובעלי חובות ואין בעדית שאצל שמעון כדי להגבות לכולם — האם יש זכות קדימה לנזיק לגבות מן העדית אם לאו. (ע' נתיבות המשפט קיט סק"ג; חו"א ב"ק ג, ט, וע"ש בסק"ג).

ב. כתב רש"י: אם שדה זו שלקח לוי משמעון, איננה השדה האחרונה שלקח שמעון מראובן אלא נשארה שדה אחרת אצל ראובן בשעת לקיחת שמעון — אין בע"ח גובה מלוי, שאומר לו, הניח לך שמעון מקום לגבות הימנו כשלקח את זו, ואין זו כלולה בשעבודך, שאין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין. ויש חולקים וסוברים שבכל אופן יכול בע"ח לגבות מלוי. (עתוס').

ד. ראובן רשאי לעמוד עם בעל חובו לדון, כאשר בא זה לטרוף משמעון הלוקח, ואין יכול הבע"ח לומר לו לאו בעל דברים דידי את; לפי לשון אחת אמר אביי רק בשמכר לו באחריות, שכאשר יטרוף משמעון, יחזור שמעון על ראובן לתובעו. ולפי לשון אחרת, אפילו שלא באחריות, שאומר לו ראובן: אין נוה לי שתהא לשמעון תרעומת עלי.

א. התוס' צדדו נפקותא בדבר; כיון שראובן בעל דין, יוכל לטעון 'אשתבע לי דלא פרעתיך' כשיודע שפרעו, משא"כ שמעון אין יכול לטעון זאת, שהרי אינו יודע אם פרע ראובן לבע"ח אם לאו. [ואעפ"י שבלאו הכי הבא ליפרע מנכסים משועבדים צריך לישבע, נפקא מינה כאשר פטרו שמעון משבועה זו].

עוד דנו התוס', כאשר הבע"ח אינו יכול למצוא עדים לקיים שטרו, ראובן יכול לטעון 'מזויף', משא"כ שמעון שאינו יודע הדבר.

ב. עדים הקרובים לשמעון אינם יכולים לחייב את הבע"ח, ואעפ"י שראובן הוא בעל הדין, סוף סוף יש ריוח לשמעון בעדותם. וכן עדים הקרובים לראובן אינם יכולים לקיים את שטרו של הבע"ח [אף אם ראובן לא היה יכול לדון עמו], שהרי יש לראובן נפקותא בעדות זו. ודוקא בשמכר באחריות, אבל שלא באחריות לא. (עפ"י תוס').

דפים צב — צג

קעד. ראובן מכר שדה לשמעון ויצאו עליה עוררים — עד מתי יכול לחזור בו הלוקח מהמקח?

אמר אביי: ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ויצאו עליה עסיקין (= עוררים) — עד שלא החזיק בה שמעון, יכול לחזור בו, משהחזיק בה, פירוש שהלך על מיצריה לראות מה היא צריכה — אינו יכול לחזור בו. ויש אומרים: אפילו מכר לו באחריות, אינו יכול לחזור בו לאחר שהחזיק בה (אעפ"י שאם נמצאת הקרקע שאינה שלו — חוזר עליו, כל עוד לא הוברר כן ולא כתבו לו שטר טירפא, אינו חוזר).

לפרש"י מדובר שעוד לא נתן מעות, (אבל נתן מעות — כבר קנה ושוב אין יכול לחזור). ורבנו תם פירש, אפילו נתן מעות וכגון שלא נקנתה השדה בכסף, דהיינו במקום שכותבים שטר. ומותר לחזור בו אף לכתחילה ואין בדבר משום 'מי שפרע', הואיל ומפסיד, שסבור שיגזולה ממנו. [ומשמע בתוס' לפי שיטה זו, שאם לא נתן מעות, אין מועילה חזקת 'דייש אמצרי' אלא צריך חזקה גמורה, נעל גדר ופרץ].

וריב"ם מפרש שכבר קנה השדה בקנין גמור, ואעפ"י כ' נתנו לו חכמים שהות לחזור בו כל עוד לא דייש אמצרי, שאז מגלה דעתו שמקבלה בכל ענין.

דף צג

קעה. א. מי שהיה נשוי שלש נשים ומת, אחת כתובתה מנה ואחת מאתים ואחת שלש מאות, ואין שם די נכסים — כיצד הן גובות?

ב. שנים שהטילו לכיס, זה מנה וזה מאתים — כיצד הם חולקים בשבח או נושאים בהפסד?

א. לסתם משנתנו, היא משנת רבי נתן, שעבוד הנכסים אינו חל על כל הנכסים לשלשת הכתובות אלא רק כשיעור סכום כל כתובה וכתובה, כלומר מנה אחד מהנכסים משועבד לשלש הכתובות, מנה שני משועבד רק לשתיים, ומנה שלישי משועבד לשלישית בלבד, הלכך ראשונה נוטלת שלישי מנה, שניה נוטלת שלישי מנה ועוד חצי מנה, ושלישית נוטלת שלישי מנה וחצי מנה ומנה שלם. [ואם בעל מאתים או בעלת שלש מאות סלקו עצמן מדין—ודברים עם בעלת מנה, בעלת המנה נוטלת חצי מנה ולא שלישי, ואולם בחצי מנה הנותר יש להן זכות חלוקה].

לדברי רבינא, אם תפסו מטלטלין לכתובתן, חולקים כחשבון הנ"ל בהתאם לתפיסה. כל תפיסה בפני עצמה נחלקת לפי החשבון; כגון שתפסו בתחילה שבעים וחמש — נוטלת כל אחת עשרים וחמש. תפסו שוב מאתים עשרים וחמש — ע"ה מתוכן נחלקים בשווה לכולן (שהרי לכולן יש עתה שעבוד על שבעים וחמש), נמצא ביד כל אחת מהן חמשים. מאה נוספים — נחלקים בין בעלת מאתים לבעלת שלש מאות,